

INTERVIURI

De vorbă cu Marcel Octav Costea

Andra Apostu

Compozitorul, organistul și dirijorul Marcel Octav Costea își scrie în muzică adevărul personal. Nu face decât alegerile care îi plac. În ipostaza de organist dar și în cea de dirijor s-a împlinit profesional prin poziția de capelmaister pe care a ocupat-o la Catedrala Sf. Iosif timp de 32 de ani. Scrie muzică sacră și laică cu aceeași pasiune și cu aceeași sinceritate, având și o pregătire specială în sonopoetică, știință aparte a textului cântat.

A.A.: Domnule Marcel Costea, când s-a născut în dvs. dorința de a compune?

M.C.: Încă de când eram copil (8, 9 ani) îmi plăcea foarte mult să improvizez la pian. La un moment dat a fost un concurs de muzică ușoară (eram deja prin clasa a opta); eu, la prima mea iubire am compus piesa *O, rămâi* pe versuri de Mihai Eminescu și am câștigat concursul respectiv; cred că încă am lucrarea undeva, înregistrată pe o casetă. Aceea a fost prima mea „operă”, opus 1! Toate s-au petrecut alături de cântatul la orgă, pentru că am crescut practic într-o mănăstire franciscană, mergeam zilnic acolo, la Hunedoara și studiam, cântam la slujbe, eram un mic cantor; la 7 ani nici nu ajungeam cu picioarele la pedalier, cântam doar la claviaturi. În liceu am fost pasionat de jazz, de muzica așa-zis progresivă. Ascultam în neștire Pink Floyd, Emerson, Lake and Palmer, Genesis, Gentle Giant, etc și mă fascinau efectele respective și în aceeași măsură improvizația pe instrumentele electronice, în special claviaturi.

La facultate inițial am vrut să dau examen la orgă, dar pe vremea aceea era un singur loc pentru că nu era nevoie de organiști de biserică, nu prea te lăudai cu asemenea diplome. Ghinionul meu (sau poate norocul?) a fost că nu am intrat. Aveam depus dosarul și la Pedagogie unde am intrat fără probleme. Îmi aduc aminte de pregătirile pe care le făcea Feodor Oancea: când a dat primul dicteu am zis că nu mai dau la niciun Conservator, am plecat. Iar concurența era serioasă, 3-4 pe loc; nu mai vorbesc de profesorii pe care i-am avut! Nicolae Coman, Alexandru Pașcanu, Dan Buciu, Aurel Stroe, Myriam Marbe. În primul an nu mai știu cum dar m-am împrietenit cu maestrul Pașcanu, mergeam la el acasă, ne vizitam, ne ducea la restaurant. I-am arătat niște mici lucrări, niște schițe, și mi-a propus să dau la compoziție. Eram foarte preocupat de muzica vocală iar din 1986 de când mi-am început activitatea la Catedrala Sf. Iosif, m-am îndreptat către muzica sacră. Primele lucrări pe care le-am scris au fost de muzică sacră cu acompaniament de orgă.

A.A.: Deci tot dragostea pentru orgă a fost cea care a dictat și preocupările creatoare.

M.C.: Da, sigur. Și pentru că eram, în același timp și interpret și compozitor și dirijor, după ce am terminat Conservatorul am primit repartiție la Călărași unde am continuat munca unui coleg mai mare, George Marcu, și am creat ansamblul vocal *Camerata Danubii*, formație cu care am fost și în străinătate. Am reușit să aduc acolo și câțiva colegi de-ai mei care aveau repartiții prin zonă și am alcătuit un ansamblu semi-profesionist; un sfert din ansamblu era format din conservatoriști. Am scris și pentru corul respectiv câteva piese și tot așa, am ajuns la Catedrală prin bunăvoința regretatului Iosif Gerstenengst; mai apoi, datorită maestrului Csire, decan pe vremea respectivă, care a înființat secția de muzică gregoriană în 1991, am ajuns să predau semiologia gregoriană la Conservator.

A.A.: Deci aceste trei ipostaze de organist, compozitor, dirijor, nu au o ierarhie...

M.C.: Toate merg împreună, e o monadă. Nu pot spune că îmi place mai mult să fac una în defavoarea celeilalte. Le-am îmbinat întotdeauna. Și cred că este combinația perfectă între un organist – orga fiind un instrument care acoperă tot ce înseamnă sonorități, că practic orchestrezi când îți faci registrația la orgă, auzul polifonic și armonic devin mai subtile – și dirijor. Capelmaisterul dirijează și cântă la orgă în același timp, totul fiind legat de suflul vocii umane și de cel al tuburilor orgii.

A.A.: Ce face mai exact un capelmaister?

M.C.: Păi inițial un capelmaister cânta la mai multe instrumente și se ocupa de tot ce însemna muzică, compoziție, orgă, era chiar muzicolog dacă vrei... Acum eu cânt doar la orgă dar pe toate celelalte le fac cu plăcere. Este, probabil, cea mai complexă ipostază a unui muzician.

A.A.: Scrieți muzică sacră și muzică laică. Cum conviețuiesc aceste două stiluri; sunt două stiluri?

M.C.: Crezul meu este că dacă Dumnezeu ți-a dat acest har de a improviza – pentru că orice mare compozitor nu se poate să nu fie și un mare improvizator, astea sunt complementare. Evident că se întâmplă ceva special și divin atunci când se naște inspirația și apar ideile potrivite. Țin minte,

a propos de muzici laice, când am scris muzica pentru filmul *Rochia albă de dantelă*, în regia lui Dan Pița, am intrat la un moment dat în panică pentru că se apropia termenul la care eu trebuia să predau muzica, eu mergeam cu el să vedem scene, cadre, la filmări, simțeam ce trebuie să fac, că era genul meu mai romantic-dramatic, dar nu puteam scrie, eram disperat. Iar într-o seară am început să scriu și în 2-3 zile am terminat și de orchestrat tot!

Când am ajuns lector la Conservator doamna Irina Odăgescu mi-a propus să dau examen la Uniune, și referitor la idei, inspirație, a trebuit să scriu o lucrare pe un motiv de natură folclorică și o lucrare pe un text poetic (*Rugăciune*, de O. Goga). Eram acolo, în sala președintelui Uniunii Compozitorilor și a fost... momentul bun, inspirația! Iar piesa *Rugăciune* mi-a fost cântată de multe ori.

A.A.: Iar la muzica religioasă cum funcționează. E, poate, mai simplu, fiind textul cel care ajută mai mult?

M.C.: Acolo am fost influențat, evident, de text dar așa ar trebui să fie pentru toate lucrările cu suport literar. Există o știință care se cheamă sonopoetică. Maestrul Nicolae Gafton, profesor la IATC (acum Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică) a fost muzician și l-am cunoscut când am predat și eu acolo pentru o perioadă. Domnia sa era în cadrul catedrei de vorbire. El este cel care mi-a oferit noțiunile de bază ale sonopoeticii și mi-a arătat „pericolul” neglijării acestui aspect. Și afirm cu părere de rău că mulți compozitori neglijează acest aspect. De foarte multe ori se întâlnesc tot felul de inadvertențe între text și muzică; este evident în aceste cazuri că textul a fost un pretext și nu o comuniune sonopoetică. Nu putem confunda iambul cu troheul; e ca și cum ar vorbi cineva agramat. Cum spunea și maestrul Celibidache, „asta e altă muzică!”. Maestrul Gafton i-a criticat vehement pe actorii români care nu sunt în stare să recite corect niște texte. De pildă, unul dintre cele mai importante texte din teatrologia universală, monologul lui Hamlet: toți, sau o mare majoritate, spun în *thesis* „...or not to be”. Ori *a nu fi* nu înseamnă să cobori, înseamnă să urci la cer, sensul este unul ascendent, un *arsis*! Atunci am început să citesc textele la care se referea și

am realizat că totul e altfel în momentul în care respecti aceste reguli. Din păcate moștenirea maestrului Gafton nu este una prea puternică. El a tradus, de exemplu, *Vocea cântată* a lui Raoul Housson, carte de căpătâi pentru orice cântăreț și nu numai. Ce vreau să spun, și închid paranteza cu sonopoetica, este că toți actorii care au o voce bună, de calitate și educată (de exemplu Mihai Barangă), ei sunt marea victorie a maestrului Gafton.

A.A.: Care e genul preferat în care vă exprimați?

M.C.: Nu există o ordine. De curând am scris trei nocturne pentru pian inspirate din poetica lui Odysseas Elytis. Pianistul, înainte de a cânta primul preludiu citește publicului poezia; este un fel de improvizație pe versuri. Atunci când am citit versurile, m-am așezat la pian și am început să cânt. Nu sunt un compozitor care scrie o muzică doar pentru unii sau, o muzică de sertar... Îmi place să forțez limitele, îmi place scena, spiritul histrionic. Cred că muzica trebuie făcută spre bucuria oamenilor ori ea are nevoie de ceva care să îi atragă pe oameni, pe omul așa-zis meloman, nu doar pe *connoisseur-i*. Am preferat să scriu o muzică cu melodie, armonie, repere. Asta nu înseamnă că sunt de acord cu pastişe dar poți avea „originalitate” și personalitate și în acest segment. Atracția mea din start a fost să pot compune o muzică în care să încerc să descriu imagini vii, o muzică prin care să redau realitatea pe care vreau să o descriu.

A.A.: Iar ca tematică? Observ că vă preocupă lucrurile frumoase unde lipsesc conflictul, tensiunile.

M.C.: Absolut, mă atrage frumosul, dragostea, iubirea, sunt un romantic veșnic, îmi place să scriu în genul ăsta. Pentru mine un compozitor extraordinar de muzică de film, de pildă, este Ennio Morricone, deși mulți îi consideră temeale lui niște surrogate romantice. Ori nu e așa ușor să scrii muzică în stil Rachmaninov, de exemplu, și totuși să fie muzica ta. Și să nu uităm că Morricone a compus și muzici contemporane în sens propriu!

A.A.: Muzica pe care o compuneți reflectă adevărul personal.

M.C.: Sigur că da, fără îndoială.

A.A.: Ce ați mai creat în domeniul muzicii de scenă în afară de muzica pentru filmele *Rochia albă de dantelă* și *Fratelui meu în exil*?

M.C.: A mai fost, de exemplu, un *one man show* cu o compilație de texte shakespeariene realizată de maestrul Gafton în care acest actor pe care îl aminteam mai devreme, Mihai Barangă, trebuia să întruchipeze multe personaje iar eu să creez o muzică descriptivă pentru fiecare dintre ele. Un lucru deloc ușor. A trebuit să cunosc personajele foarte bine. Țin minte că am imprimat în Catedrală, am făcut o formație de corzi. Ladislau Csendes care interpreta la vioară nu știa că e vorba de Jack Melancolicul dar a recunoscut că a fost pătruns de mesajul muzicii mele; apoi la Ariel era ceva cu orgă, cu soprane care cântă în registrul supra acut cu cor în sotto voce, etc. Am mai scris ceva pentru un teatru liturgic despre sfinți iar pentru fiecare trebuia găsit ceva specific. Pentru pelicula *Fratelui meu în exil* (tot eu am compus și imnul pentru beatificarea monseniorului), am fost impresionat extraordinar de mult de viața lui Vladimir Ghika și de faptul că atunci când a fost întrebat de ce s-a convertit la catolicism a spus: „pentru a fi un mai bun ortodox”. Sunt foarte deschis pentru toate culturile, religiile, niciodată nu am defalcat lumea în națiuni sau pe alte criterii ci doar în oameni buni și oameni răi. Sunt mefient vis-a-vis de xenofobi, patriotarzi, extremiști, fundamentalști.

A.A.: Vorbiți-mi despre perioada petrecută la Catedrala Sf. Iosif.

M.C.: La Catedrală mi-am îndeplinit visul de a fi capelmaister, am colaborat foarte mult cu toate formațiile posibile din București și nu numai, inclusiv cu Barockerii lui Adrian Buciu și Mihail Ghiga, cu soliști foarte buni: Emilia Petrescu, Martha Kessler, Bianca Manoleanu, Ruxandra Vodă, Veronica Anușca, Antonela Bârnat, Georgiana și Nicu Simonov și mulți alții pe care îi rog să mă ierte că nu i-am mai amintit. Ca repertoriu, misse de Mozart (Do major, Sol major, Missa încoronării), Haydn, Magnificat de Bach făcut de 2-3 ori cu instrumente de epocă. Au fost foarte multe concerte de referință cu repertorii de muzică veche de secol X, XI etc.

A.A.: Ați înființat la catedrală ansamblul *Musica Sacra* dar și ansamblul instrumental trio *Ethos* cu lăncu Văduva și Dorin Gliga.

M.C.: *Musica Sacra* a luat naștere când am ajuns la Catedrală, în 1986. Am produs cu formația *Musica Sacra* 3 CD-uri în România, 3 în Germania, unice ca repertoriu. Cu *Trio Ethos* am susținut peste o mie de concerte în Germania și eu am fost primul român care a realizat primul disc de muzică gregoriană în Germania.

A.A.: Ați fost premiat de UCMR de mai multe ori pentru lucrările dvs. Ce înseamnă aceste premii pentru un compozitor?

M.C.: E un feedback necesar, o mândrie. Pentru mine e un lucru extraordinar că oameni de calibrul lui Adrian Iorgulescu, Dan Buciu și mulți alții au considerat că eu merit aceste premii.

A.A.: Ultimul premiu, cel pentru anul 2019, v-a fost acordat pentru lucrarea *Kyrie* din *Missa „Caelestia”*, cor cu efecte media. Înțeleg că vă pasionează aceste efecte?

M.C.: Foarte mult! Mai ales că, așa cum spuneam și mai devreme, mă preocupă să redau efecte, să pot orchestra într-un fel anume și deși am făcut asta și în mod tradițional, efectele media sunt extrem de utile pentru că oricât te-ai chinui să faci să sune un instrument nu poți face ce face un laborator electroacustic dintr-un sample pe care îl ai acasă. Nu mă pricep foarte bine și nici nu mă bag în chestii tehnice IT sau să fac vreo lucrare de studio care să fie scoasă pe disc etc. Dar sunt lucrări pe care le prezint la Uniune iar lucrarea premiată pe care ai menționat-o mai sus chiar trebuia să se cânte la Radio însă pandemia a împiedicat acest lucru, așa cum s-a întâmplat și cu lucrarea care trebuia cântată la Atheneu. Mai am un ciclu de lucrări care se cheamă *Planets*, fără trimitere către Holst! Sunt mai multe piese care nu neapărat vor să dea o culoare vreunei planete cunoscute, e o viziune de spațiu a unei zone din Univers.

A.A.: Acum lucrați la această piesă?

M.C.: Da. Nici nu știu la ce secție aș putea-o încadra. Poate fi foarte bine o muzică de film sau muzică de ambient... Nu are o orientare comercială neapărat.

A.A.: Cum v-a afectat perioada pandemică?

M.C.: Mmm, nu foarte grav, am avut, de fapt, mai mult timp pentru mine. Am publicat un curs de jazz (citire de partituri pentru JMU); lucrarea a apărut la Editura Muzicală și am și primit o recenzie foarte bună din partea lui Florian Lungu. Am scris și nocturnele pentru pian, tot în perioada asta, deci profesional m-am ocupat de mine mai mult; dar la nivel mental, psihic, nu e o relaxare când vezi în jur atâtea probleme...

A.A.: Sunteți profesor la UNMB, cum simțiți noile generații de muzicieni?

M.C.: Nu mi-ar placea să aduc în discuție acest fenomen de cădere liberă. Sunt lucruri pe care nu le înțeleg, nu neapărat aici, la UNMB! Nivelul din școlile de muzică, licee... nu știu, e ceva ce nu funcționează. Din păcate rațiunile financiare probabil că influențează mult situația. Nu vreau să supăr pe nimeni dar asta e realitatea pe care o simt, o vad.

A.A.: Vă mulțumesc!

SUMMARY

Andra Apostu – A conversation with Marcel Octav Costea

The composer, organist and conductor Marcel Octav Costea writes in his scores his personal truth. He makes only the choices he likes. As an organist but also as a conductor he has accomplished professionally by being a capelmaister at St. Joseph Cathedral in Bucharest for the last 32 years. He writes sacred and not sacred music with the same passion and honesty, having a special training in sonopoetics, the science of the sung text.